

تحلیل الگوی استقرار محوطه های اشکانی شهرستان ثلاث باباجانی با استفاده از GIS

فریبرز رنجبر، رویا تاج بخش، بیتا سودایی^{1*}

دانشجوی دکتری گروه باستان شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی،
دانشگاه آزاد اسلامی ورامین، تهران، ایران

استادیار گروه باستان شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد
اسلامی همدان، همدان، ایران

دانشیار گروه باستان شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد
اسلامی ورامین، تهران، ایران

چکیده

با بررسی های باستان شناسی انجام شده در محوطه دهستان خانه شور از توابع بخش ازگله شهرستان ثلاث باباجانی در حوزه زاگرس مرکزی آثار دوران

^{1*}نویسنده مسئول Bita.sodaei@gmail.com
09124503768

اشکانی بدست آمده است. بر این اساس هدف این پژوهش شناسایی استقرارگاه های اشکانی در محوطه ثلاث باباجان است. از آنجایی که عوامل زیست محیطی نقش مهمی در شکل دهی و الگوی استقرار سکونت گاه های انسانی دارند و مطالعه روابط میان متقابل انسان و محیط، یکی از رویکردهای اصلی باستان شناسی نو است. از اینرو در این تحقیق به تاثیر و نقش عوامل محیطی بر الگوی استقرار محوطه های تاریخی ثلاث باباجانی پرداخته است. پرسش اصلی این پژوهش در خصوص تاثیر و نقش عوامل محیطی بر الگوی استقرار محوطه های تاریخی در دهستان خانه شور در بخش ثلاث باباجانی است. روش تحقیق میدانی- کتابخانه ای است که بر اساس داده های حاصل از بررسی های میدانی، تحلیلی بر عوامل محیطی مانند ارتفاع از سطح دریا، جهت و میزان شیب زمین، منابع آب با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) صورت گرفته است. بر پایه نتایج بدست آمده از بررسی باستان شناسی انجام شده بیست و هفت محوطه دوره اشکانی شناسایی شدند که این استقرارها از نظر متغیرهای محیطی مورد بررسی قرار گرفته و عوامل محیطی موثر در نحوه شکل گیری و پراکندگی آنها مورد بحث قرار گرفته است. در این راستا عوامل نا همواری یا ارتفاع از سطح آب های آزاد و منابع آبی در نحوه شکل گیری و مکان گزینی این استقرارها بیشترین تاثیر را داشته است.

کلید واژه گان: الگوی² استقرار، اشکانی، عوامل زیست محیطی، ثلاث باباجانی، GIS

مقدمه

بررسی های باستان شناسی و تحلیل الگوی استقرار، به شناخت موجب درک بهتر از چشم انداز فرهنگی منطقه مورد مطالعه میشود. دوره اشکانی یکی از دوره های تاریخی مهم در باستان شناسی ایران است که ابهامات زیادی در مورد نوع الگوی استقرار محوطه ها، نوع معیشت، اقتصاد و روابط فرهنگی و تجاری آن ها وجود دارد. شهرستان ثلاث باباجانی یکی از شهرستان های مرزی استان کرمانشاه است که در حوزه غربی زاگرس مرکزی واقع شده است. از آنجا که این شهرستان ما بین زاگرس مرکزی و بین النهرین واقع شده، دارای موقعیت جغرافیای و استراتژیکی خاصی است. این منطقه در گذشته نقش مهم و کلیدی در ایجاد ارتباطات فرهنگی بین دو منطقه داشته است. از اینرو انجام هرگونه مطالعات باستان شناختی در این منطقه به شناخت بیشتر منطقه و شناخت ارتباطات فرهنگی بین دو منطقه کمک مینماید. تاکنون مطالعات هدفمندی در جهت تحلیل وضعیت سکونت و استقرارهای اشکانی در این محوطه انجام نشده است. بنابراین با توجه به اینکه در الگوی

استقراری بیشترین توجه به جغرافیایی زیستی و رابطه انسان به مکان‌گزینی و زیست در پهنه جغرافیایی معطوف میشود و تفاوت وضعیت جغرافیایی هر منطقه، نحوه پراکنش استقرارها نیز باهم متفاوت است؛ بنابراین با تحقیق پیشرو می‌توان به رابطه انسان با محیط اطراف خود و تعامل با عوامل محیطی و جغرافیایی پی برد. موضوع و بحث الگوی استقراری یکی از مباحثی است که امروزه در مطالعات باستانشناسی به آن پرداخته می‌شود. با توجه به اهمیت منطقه و موقعیت استراتژیکی، کمبود مطالعات باستان شناسی، بررسی و مطالعات پژوهشی برای شناسایی بیشتر و تشریح ارتباطات فرهنگی با مناطق همجوار لازم و ضروری به نظر می‌رسد. هدف از این پژوهش شناخت الگوی استقراری محوطه‌های اشکانی بر اساس عوامل محیطی است. بدینوسیله در این پژوهش با کمک گرفتن از اطلاعات جغرافیایی منطقه به تحلیل و ارزیابی داده‌های باستان شناسی بدست آمده پرداخته شده است.

پرسش‌های پژوهش عبارتند از :

1- پراکندگی و الگوی استقراری محوطه‌های دوره اشکانی در منطقه خانه شور چگونه است؟

۲- مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در شکل‌گیری و پراکنش محوطه‌های استقراری دوره اشکانی منطقه مورد مطالعه چه بوده است؟

۳- محوطه‌های اشکانی منطقه مورد مطالعه متعلق به کدام دوره اشکانی است

.. **روش پژوهش:** تحلیل الگوی استقرار یکی از موضوعات مطرح در باستان شناسی است که به جای تمرکز بر روی یک مکان باستانی به بررسی منطقه‌ای می‌پردازد. در این روش تمرکز بر روی جغرافیای زیستی و رابطه‌ی انسان در مکان‌گزینی و زیست در پهنه‌ی جغرافیا معطوف می‌شود که با توجه به تفاوت وضعیت جغرافیایی هر منطقه، نحوه پراکنش استقرارها نیز باهم متفاوت است (Kowalewski, 2008:227). در دیدگاه باستان شناسی زمین‌سیما و نگاه به منظر در الگوی استقرار نیز به تعامل انسان با محیط پرداخته و جوامع انسانی و جغرافیای طبیعی را از عوامل شکل‌گیری چشم‌انداز معرفی می‌کند (Johnson, 2007:3). در این پژوهش از رهیافت‌های مربوط به تحلیل حوزه‌گیری و تحلیل مکان مرکزی در آزمون فرضیات استفاده شده است. تحلیل حوزه‌گیری یا جذب زیست محیطی در باستان شناسی تاریخی فرهنگی مطرح می‌شود که رویکرد آن کشف رابطه‌ی زیستی مکان‌های باستانی و محیط قابل دسترس اطرافشان است. این نظریه اولین بار در سال 1970 م توسط ویتافینری و هیگز مطرح شد (رنفریو و بان، 1390: 367). در این پژوهش با زمان رفت و آمد بین استقرار و منابع طبیعی در استفاده شدید یا ضعیف از آن منابع متغیر مهمی در موقعیت مکانهای باستانی و اقتصاد معیشتی ساکنان است

(علیزاده، 1383: 196). برای انجام این پژوهش در ابتدا محوطه ها مورد بررسی قرار گرفتند و سپس با استفاده از نرم افزار GIS، شرایط محیطی و جغرافیایی منطقه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت تا شدت و ضعف هر یک از عوامل تأثیرگذار بر الگوی پراکنش این مناطق شناسایی و مشخص گردید. عواملی که مورد تحلیل قرار گرفت عبارتند از وسعت محوطه، شیب، نوع محوطه (کوهپایه، دشت، ...)، مسافت محوطه تا نزدیک ترین منبع آب، زمین های کشاورزی و حاصلخیزی خاک، نوع استقرار (دائم، موقت)، ارتفاع از سطح دریا، منابع طبیعی، تعداد و دوره زمانی استقرار، نوع سفال ها، مسافت محوطه تا نزدیک ترین محوطه باستانی پیرامون، دسترسی به راه ها و جاده ها و نوع منابع آبی (چشمه، رودخانه فصلی، رودخانه دائمی، ...). به منظور درک بهتر نوع و تعداد ادوار استقراری سکونت گاه های مورد مطالعه، تمامی سفال های مکشوف از بررسی مورد طراحی قرار گرفت و حدود تقریبی هر محوطه در فرایند بررسی سطحی تخمین زده شد.

موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

شهرستان ثلاث باباجانی در استان کرمانشاه واقع شده که از شمال به شهرستان پاوه، جنوب به اسلام آباد غرب و سرپل ذهاب، از شرق به جوانرود و از غرب به مرز کشور عراق محدود می شود (تصویر 1). اقلیم منطقه سرد و گرمسیری است. مکان محدوده مورد بررسی و پژوهش شامل دهستان خانه شور از توابع بخش مرکزی شهرستان ثلاث باباجانی است که در حوزه غربی زاگرس مرکزی واقع شده است (تصویر 2).

تصویر 1: نقشه استان کرمانشاه و موقعیت شهرستان ثلاث باباجانی در استان کرمانشاه

تصویر 2- موقعیت دهستان شور در شهرستان ثلاث باباجانی

پراکنش محوطه های اشکانی در دهستان شور ثلاث باباجانی

در این بررسی ۲۷ محوطه باستانی دوره اشکانی شناسایی شد که در این بخش در ابتدا به معرفی محوطه ها و مختصات جغرافیایی آنان و داده های فرهنگی بدست آمده می پردازیم.

محوطه: لاکانی: این محوطه بر شیب نسبتاً تند دامنه ی شرقی کوه چياماران (چقاماران) و مشرف به رودخانه ی چم زریسک واقع شده و در ارتفاع ۸۹۵ متری از سطح آب های آزاد قرار گرفته است. شیب آن در حدود ۲۵ - ۲۰ درجه است. در شمال غربی و جنوب شرقی آن دو آبکند دیده می شود. این دو آبکند در نهایت از سمت شرق به رودخانه ی چم زریسک میرسند. شیب محوطه در مجاورت آبکند ها تندتر و به حدوداً ۴۵ - ۳۰ درجه می رسد. در واقع محوطه بر روی تراسی طبیعی واقع شده و از سمت غرب و جنوب غربی به شیب تند ۴۵ درجه ای تپه ای کم ارتفاع و تقریباً مخروطی شکل محدود می گردد. درازای آن در جهت شمال غربی- جنوب شرقی ۸۰ متر، عرض آن ۴۵ متر است. مساحت تقریبی این اثر ۰/۳۶ هکتار است. رودخانه ی چم زریسک تقریباً در ۱۷۵ متری شرق آن با پیچ و خم به سمت شمال جریان دارد. از سمت غرب و جنوب غربی منتهی به شیب نسبتاً تند دامنه ی تپه ماهور های طبیعی است. داده های فرهنگی این محوطه عمدتاً شامل تکه های سفال، قطعاتی از ظروف شیشه ای و یک قطعه شیء مفرغی است. داده های مذکور مربوط به دوره ی تاریخی اشکانی است. تراکم داده ها در قسمت شمال شرقی و بخش میانی محوطه بیشتر و تقریباً در هر ۱۶ مترمربع ۳ تکه سفال دیده می شود..

محوطه: بانی شوکان این محوطه در دامنه ی شمالی کوهی موسوم به خُورَزگان و بر روی تپه ماهورهای طبیعی واقع شده است. چشمه ی کانی شیخ تقریباً در ۱۲۰ متری جنوب غربی محوطه قرار گرفته و آب آن به صورت نهر کوچکی از حاشیه ی غربی آن به سمت شمال جریان دارد. این محوطه در ۳۲۰

متری جنوب غربی روستای پشت گر چياماران در دهستان خانه شور، در ارتفاع ۹۵۸ متری از سطح آب های آزاد قرار گرفته است. محوطه ای به شکل دایره است که بر سطح نسبتاً مسطح تپه ای طبیعی واقع شده است. شیب آن به سمت جنوب شرقی در حدود ۵ درجه است. محوطه از سمت جنوب و جنوب غربی با شیب ۲۵ درجه ای تپه و زمین های کشاورزی منتهی می شود. از سمت شمال شیب تپه در حدود ۳۵ درجه است. این سمت از تپه دارای دامنه ای صخره ایست که به جادهای خاکی منتهی میشود. شیب دامنه های شرقی و غربی تپه نیز در حدود ۳۷-۳۵ درجه است که از جانب غرب به نهر آب محدود میگردد. درازای محوطه در جهت شمالی - جنوبی ۷۵ متر، عرض آن ۷۰ متر و بلندی برآمدگی جنوب- غربی تپه نسبت به زمین های پیرامون (حاشیه ی بستر نهر آب) حدوداً ۲۰ متر است. مساحت تقریبی این اثر ۰/۵۲ هکتار است. از سمت شرق و جنوب منتهی به زمین های کشاورزی است و چشمه ی کانی شیخ حدوداً در ۱۴۰ متری جنوب غربی آن واقع است و آب آن به صورت نهر کوچکی از حاشیه ی شرقی محوطه و تپه ی طبیعی به سمت شمال جاری است. جاده ی خاکی دسترسی به محوطه در حاشیه ی شمال، شرق و جنوب شرقی تپه قرار گرفته است. داده های فرهنگی که عمدتاً شامل تکه سفال های دوره تاریخی است، در قسمت مرکزی محوطه و همچنین در شمال شرقی آن بیشتر دیده می شود. تراکم داده ها در این قسمت در هر ۲۵ مترمربع تقریباً ۱۰ تکه است. با توجه به یافته های سطحی این محوطه احتمالاً متعلق به دوره اشکانی و احتمالاً سلوکی است.

ده کُهنه محوطه ی ده کُهنه بر روی پشته ای طبیعی و طولانی در جهت شمال شرقی - جنوب غربی و در بین دو آبکند واقع شده است. در دامنه ی جنوبی آن نهر آب کوچکی جاری است. این محوطه تقریباً در ۴۰ متری شمال و شمال غربی روستای کانی رش، دهستان خانه شور، در ارتفاع ۹۸۸ متری از سطح آب های آزاد قرار گرفته است. محوطه ی است تقریباً بیضی شکل که در جهت شمال شرقی- جنوب غربی بر روی پشته ای طبیعی با دو برآمدگی گسترش یافته است، محوطه تمامی سطح برآمدگی جنوب غربی و همچنین دامنه ی جنوبی برآمدگی شمالی را شامل می شود. شیب محوطه از سمت جنوب بین ۲۵ تا ۳۵ درجه، از غرب حدوداً ۳۰ درجه و از سمت شمال در حدود ۱۰ درجه است که در نهایت به شیب تند دیواره ی یک آبکند منتهی می شود. از سمت شمال - شرقی محوطه با شیب حدود ۵ درجه به زمین های کشاورزی محدود است. درازای آن در جهت شمال شرقی ۳۵۷ متر، عرض آن ۱۴۷ متر است. بلند ای برآمدگی جنوب غربی تپه نسبت به زمین های پیرامون حدوداً ۱۲ متر است. مساحت تقریبی آن ۵/۲ هکتار است. پشته ی طبیعی و محوطه از شمال و جنوب منتهی به دو آبکند می شود. یک نهر آب کوچک در آبکند جنوبی به سمت شمال شرقی جاری است. چشمه ی خشک شده ی کانیرش در جنوب محوطه و در حاشیه ی آبکند واقع شده است. در منتهی الیه جنوب غربی

محوطه و بر روی برآمدگی محوطه استخر جهت ذخیره ی آب ایجاد شده است. داده های فرهنگی که عمدتاً شامل تکه سفال های دوره تاریخی است، در منتهی الیه غربی و به ویژه در شیب دامنه ی جنوب غربی محوطه بیشتر است. در این قسمت تقریباً در ۲۵ مترمربع سطح محوطه ۱۸ تکه سفال مشاهده می شود. تراکم داده ها در بخش های دیگر محوطه کمتر و تقریباً در ۲۵ مترمربع ۱۰ تکه سفال دیده می شود. سفال های دامنه ی جنوب غربی محوطه شامل تکه های بزرگ ظروف ذخیره و یا خمره های تدفینی است. قطعات سفالی عمدتاً شامل بدنه های دارای نقش افزوده ی طنابی است. با توجه به یافته های فرهنگی این محوطه دارای استقرار در دوره تاریخی اشکانی است.

گورستان گرگهوان محوطه گورستان به فاصله کمی از راس و در شیب تند دامنه ی غربی تپه ای طبیعی موسوم به قاطی کوبینجه (گرگهوان) و مشرف به رودخانه ی چم زریسک واقع شده است. تپه ماهور های مذکور عمدتاً صخره ای بوده که دارای لایه های خاک با ضخامت کم هستند. این محوطه از جنوب به دره ای با عمق بیش از ۵۰ متر منتهی میشود. این گورستان در ۱/۵ کیلومتری غرب روستای حرمیان علیا و ۱/۴ کیلومتری جنوب غربی روستای حرمیان سفلی در دهستان خانه شور، در ارتفاع ۸۵۴ متری از سطح آب های آزاد قرار گرفته است. محوطه گورستان در شیب تند و کم و بیش صخره ای، تپه ای موسوم به قاطی کوبینجه (گرگهوان) واقع شده است. بستر گورستان رسی - شنی است. سطح محوطه به علت وجود برون زدهای صخره ای، به صورت شیارهای موازی در جهت تقریبی شمالی - جنوبی دیده میشود. محوطه بر شیب و دامنه ی غربی یکی از این شیارها واقع شده است. شیب آن به سمت غرب حدوداً ۳۵ درجه است. به سمت جنوب با شیب تندی در حدود ۴۵ درجه به دیوارهای تقریباً عمودی دره منتهی میشود. محدوده و شکل واقعی محوطه ی گورستان به علت عدم وجود نشانه های سطحی قابل تشخیص نیست اما طبیعتاً عوارض طبیعی محل در شکل محوطه مؤثر بوده است. پراکندگی سفال ها تنها تا شعاع ۵ متری از گودال حفاری غیرمجاز مشاهده میشود. درازای آن در جهت شمال - جنوبی ۴۰ متر و عرض آن ۳۰ متر تخمین زده میشود. مساحت تقریبی این اثر ۰/۱۲ هکتار است. کوه قاطی کوبینجه مهم ترین عارضه طبیعی منطقه است که محوطه گورستان بر آن واقع شده است. رودخانه ی چم زریسک در ۱۶۰ متری غرب آن به سمت شمال جریان دارد. رودخانه سلیمان ملککان در ۳۰۰ متری شمال آن در جهت شرقی - غربی جریان دارد و در نهایت به رودخانه چم زریسک می پیوندد. داده های فرهنگی عمدتاً شامل تکه های سفال بوده که در محدوده ای با وسعت کم و تا شعاع ۵ متری از گودال حفاری غیرمجاز دیده میشوند. در سایر نقاط سطح محوطه پراکندگی سفال دیده نمی شود. تراکم در اطراف گودال مذکور نسبتاً زیاد و تقریباً در ۱ مترمربع ۱۰ تکه سفال دیده می شود. با توجه به موقعیت خاص اثر و قرار گرفتن آن در شیب تند و در فضای کم رأس کوه، به نظر می رسد این محوطه

در دوره اشکانی به عنوان گورستان مورد استفاده واقع شده است. البته باید متذکر گردید که در سطح محوطه بقایا و تکه های از خمره های تدفینی بدست نیامده است.

محوطه گرگه‌وان: این محوطه در ۱/۵ کیلومتری شمال غربی روستای حرمیان علیا و ۱/۳ کیلومتری جنوب غربی روستای حرمیان سفلی در دهستان خانه شور، در ارتفاع ۸۶۲ متری از سطح دریا قرار گرفته است. سطح محوطه با توجه به موقعیت آن که بر روی رأس تپه ای صخره ای با خاک کم واقع شده دارای توپوگرافی پیچیده ای است پستی و بلندی های متعددی به ارتفاع تقریبی ۱/۵ - ۰/۵ متر در سطح آن دیده میشود. محوطه تقریباً در میان دو برآمدگی راس تپه و بیشتر در سطح شیب دامنه ی شمالی آنکه دارای لایه های خاک بیشتری است، گسترش یافته است. شیب آن در جهت شمال ۳۵-۳۰ درجه بوده که در نهایت به شیب بسیار تند (حدوداً ۴۵ درجه ای) دره رود سلیمان ملکان منتهی میشود. از جنوب نیز به شیب ۴۵ درجه دامنه کاملاً صخره ای تپه محدود می گردد. در شمال غربی آن یک برآمدگی به ارتفاع ۳-۲/۵ متر دیده می شود. از شرق با پستی و بلندی های کم ارتفاع به زمین های مجاور می رسد. بخشی از عوارض سطح محوطه به علت وجود بقایای معماری قلوه سنگی دوره استقرار محوطه است. مرتفع ترین نقطه تپه در جنوب غربی محوطه واقع شده است. این محوطه محدوده ای بیضی شکل را شامل می شود که در جهت شرقی - غربی گسترش یافته است. درازای آن در جهت شرقی - غربی ۳۰ متر، عرض آن ۲۰ متر و مساحت تقریبی آن ۰۶/۰ هکتار است. از جمله عوارض طبیعی مهم در پیرامون محوطه رودخانه سلیمان ملکان است که در ۱۶۰ متری شمال آن در دره ای به عمق حدود ۶۰-۷۰ متر به سمت غرب جریان دارد. این رودخانه در نهایت به رودخانه ی چم زریسک که در ۲۶۰ متری غرب محوطه به سمت شمال جریان دارد می ریزد. اهالی روستا، در محل تلاقی دو رودخانه، محوطه ای را به عنوان گورستان گوری (گبری) معرفی نمودند که به غیر از چندین گودال حفاری غیرمجاز چیز دیگری در سطح آن مشاهده نشد. این محل در ۲۵۰ متری شمال غربی محوطه گرگه‌وان واقع شده است. داده های فرهنگی سطح محوطه نسبتاً کم و عمدتاً شامل تکه های سفال و یک عدد سر پیکان آهنی است. تراکم داده ها در قسمت مرکزی محوطه بیشتر و تقریباً در ۴ مترمربع ۱ تکه سفال مشاهده می شود. علاوه بر یافته های فوق بقایای ساختارهای معماری که با مصالح قلوه سنگ های رودخانه ای ساخته شده دیده می شود. احتمالاً این محوطه متعلق به دوره اشکانی و ساسانی بوده است.

تپه آسیاو تقریباً در ۲۰ متری حاشیه غربی رودخانه چم سلیمان ملکان و در شیب دامنه غربی دره این رودخانه واقع شده است. این محوطه در ۶۳۰ متری جنوب غربی روستای حرمیان سفلی و در مجاورت زمین کشاورزی آقای عزیز

سلیمانی در دهستان خانه شور، در ارتفاع ۸۳۴ متری از سطح دریای قرار گرفته است. شکل محوطه مطابق با عوارض طبیعی محل بوده و تقریباً محدوده ای مثلثی شکل را شامل می شود. محوطه به سمت شرق دارای شیب متوسط در حدود ۲۵-۳۰ درجه است که در نهایت به کانالی مصنوعی و کم عمق در نزدیکی انتهای دامنه محدود می شود. محدوده بین انتهای شیب دامنه و رودخانه سلیمان ملکان به علت فعالیت های کشاورزی تسطیح شده و در حال حاضر زیر کشت گندم قرار گرفته است. در حاشیه شمال و شمال غربی آن آبکندی به عرض متوسط ۵ متر دیده می شود که از سمت شرق به رودخانه می رسد. در جنوب آن نیز مسیل کوچکتري دیده می شود. شیب محوطه در قسمت آبکند شمالی تندتر و تقریباً ۳۵ درجه است. محوطه از غرب به برون زد های صخره ای محدود شده است. درازای آن در جهت شمالی - جنوبی ۳۸ متر و عرض آن ۳۰ متر است. بلندترین نقطه آن نسبت به زمین های پیرامون حدوداً ۱۰ متر ارتفاع دارد. مساحت تقریبی این اثر ۰/۱۱ هکتار است. رودخانه چم سلیمان ملکان در ۲۰ متری حاشیه شرقی آن به سمت شمال شرقی و نهایتاً به سمت غرب جریان دارد. زمین کشاورزی آقای عظیم یوسفی در شرق و شمال شرقی آن و زمین کشاورزی آقای عزیز سلیمانی در شمال آن قرار گرفته است. دره رودخانه سلیمان ملکان در جنوب شرقی محوطه تنگ تر می شود. محوطه گورستان « آشی » که در بررسی و شناسایی سال ۱۳۸۳ توسط محمدی فر شناسایی شده در فاصله حدوداً ۷۵ متری شمال - غربی این محوطه قرار گرفته است. تراکم داده های فرهنگی که عمدتاً شامل تکه های سفال است، در بخش میانی محوطه بیشتر دیده می شود. در این قسمت در ۴ مترمربع تقریباً ۳ تکه سفال مشاهده می گردد. پراکندگی داده ها در سمت دیگر آبکند شمالی و در میان زمین های کشاورزی کمتر و تقریباً در ۴ مترمربع ۱ تکه سفال است. به طور کلی به علت پوشش گیاهی انبوه سطح محوطه مواد فرهنگی کمی یافت می شود. با توجه به یافته های سطحی، این محوطه در دوره تاریخی (اشکانی) مورد استقرار است.

سراو کیسله : در دامنه غربی کوه مرتفع کثری دَری و در جنوب تپه ای نسبتاً بلند موسوم به بانه دَریژو در میان دره های که سرآب روستای کیسله در آن قرار دارد واقع گردیده است. محوطه در جنوب نهر آب جاری شده از سراب کیسله و در شیب تپه ماهورهای طبیعی واقع گردیده است. این محوطه در میان باغات میوه و ۴۸۰ متری جنوب شرقی روستای کیسله در دهستان خانه شور، در ارتفاع ۱۱۰۴ متری از سطح دریا قرار گرفته است. محوطه ای است تقریباً بیضی شکل که گسترش آن با توجه به عوارض طبیعی محل در جهت شمال شرقی - جنوب غربی است. شیب متوسط آن در جهت جنوب و جنوب غربی حدوداً ۳۰ درجه است. محوطه بر روی دامنه صخره ای واقع شده که با توجه به شواهد، ضخامت انباشت های آن در قسمت جنوبی بیشتر است. در شرق و غرب این محوطه دو مسیل دیده می شود. در مسیل شرقی نهر آب فصلی

کوچکی جاری است. این جوی آب به جوی دیگری در حاشیه دامنه جنوبی محوطه می پیوندد. شیب محوطه در حاشیه این مسیل ها تندتر و بعضاً تا ۴۰ درجه می رسد. عرض محوطه در منتهی الیه شمالی آن کم بوده و در نهایت به ادامه برون زدهای صخره ای دامنه محدود می شود. درازای آن در جهت شمال شرقی - جنوب غربی ۸۰ متر، عرض آن ۴۴ متر و ارتفاع بلندترین نقطه آن نسبت به زمین های پیرامون در جنوب محوطه ۱۲ متر است. مساحت تقریبی این اثر ۳۵/۰ هکتار است. چشمه سرآب کیسله در ۲۹۰ متری شمال شرقی آن واقع شده و آب جاری شده از آن به صورت نهری در ۸۰ متری شمال محوطه به سمت غرب جریان دارد و در ۶۰ متری غرب آن نیز پرچین باغ های میوه و زمین های کشاورزی روستا دیده می شود. جاده خاکی دسترسی به سرآب و محوطه تا ۶۵ متری غرب محوطه کشیده شده است. داده های فرهنگی محوطه عمدتاً شامل سفال های دوره تاریخی (اشکانی) است. تراکم داده ها در شیب دامنه که به مسیل شرقی منتهی می شود نسبتاً زیاد بوده و در هر ۴ مترمربع تقریباً ۱۴ تکه سفال دیده می شود. در بین مجموعه جمع آوری شده از سطح محوطه چند تکه سرباره آهن نیز دیده می شود. با توجه به یافته های فرهنگی این محوطه در دوره تاریخی (اشکانی) مورد توجه و استقرار قرار گرفته است

-نام محوطه: باغ آنور در دامنه غربی کوه مرتفع کژی دری و در جنوب تپه ای نسبتاً بلند موسوم به بانه دریژ و در حاشیه جنوبی نهر آب جاری شده از سرآب کیسله واقع شده است. محوطه بر دامنه تپه صخره ای واقع شده است. این محوطه در ۴۰۰ متری جنوب شرقی روستای کیسله در دهستان خانه شور، در ارتفاع ۱۱۲۳ متری از سطح دریا قرار گرفته است. محوطه ای است تقریباً بیضی شکل که در جهت شرقی - غربی گسترش یافته است. نیمه شرقی محوطه بر روی شیب نسبتاً تند (حدوداً ۴۰ درجه) تپه صخره ای و مرتفع و نیمه غربی آن بر روی برآمدگی کم ارتفاعی در امتداد شیب تپه مذکور شکل گرفته است. محوطه از شمال با شیب حدود ۴۰ درجه به نهر آب منتهی می شود. دامنه جنوبی پشته ای که محوطه بر آن واقع است تقریباً صخره ای است و شیب آن بین ۳۰-۴۵ درجه متغیر است. دامنه غربی این پشته به علت سیلاب های فصلی فرسایش یافته و به صورت دیوارهای عمودی به ارتفاع تقریبی ۱۰-۸ متر دیده می شود. سطح محوطه به ابعاد حدود ۷۰×۲۵ متر تقریباً مسطح بوده و تنها نا همواری های کم ارتفاعی به علت کاشت درختان میوه در سطح آن دیده می شود. درازای آن در جهت شرقی - غربی ۱۳۵ متر، عرض آن حدوداً ۵۰ متر و بلندی آن نسبت به زمین های پیرامون حدوداً ۱۸ متر است. مساحت تقریبی این اثر ۶۷/۰ هکتار است. کوهی موسوم به بانه دریژ در شمال آن واقع شده است. در سمت غرب و جنوب غربی آن باغ های میوه روستا دیده می شود. جاده خاکی دسترسی محوطه به جنوب غربی محوطه منتهی می شود. داده های فرهنگی عمدتاً شامل تکه های سفال دوره تاریخی (اشکانی) بوده این

داده ها در قسمت میانی محوطه بیشتر دیده می شود. در این بخش از محوطه در هر ۱۶ مترمربع حدوداً ۵ تکه سفال مشاهده می گردد. با توجه به نمونه های جمع آوری شده، این محوطه دارای استقرار در دوره تاریخی و مشخصاً اشکانی است.

خرمان شوتیا این محوطه بر روی تراسی طبیعی در دامنه شمال شرقی کوهی نسبتاً مرتفع و مشرف به سرآب کیسله واقع شده است. این محوطه در ۸۲۰ متری جنوب شرقی روستای کیسله در دهستان خانه شور، بخش مرکزی، در ارتفاع ۱۱۶۵ متری از سطح دریا واقع شده است. این محوطه به شکل بیضی و گسترش آن در جهت شمال غربی - جنوب شرقی است. محوطه بر روی تراسی طبیعی در دامنه شمال شرقی کوهی نسبتاً مرتفع واقع شده است. شیب عمومی محوطه در جهت شرق حدوداً ۱۵ درجه است که نهایتاً از سمت شرق و شمال با زاویه در حدود ۵۵-۴۵ درجه به دره های مجاور منتهی می شود. این محوطه از سمت غرب به شیب حدوداً ۳۵ درجه ای دامنه کوه منتهی است. شیب دامنه جنوب شرقی تراس مذکور نسبتاً تند و تقریباً ۴۰ درجه است. درازای آن در جهت شمال - غرب - جنوب شرق ۷۵ متر، عرض آن ۳۸ متر و بلندی آن نسبت به زمین های پیرامون (دره سرآب کیسله) حدوداً ۵۵ متر است. مساحت تقریبی این اثر ۰/۲۸ هکتار است. چشمه سرآب کیسله در ۴۶۰ متری شمال شرقی محوطه واقع شده است. نهر آب فصلی کوچکی که از چشمه سرده سرچشمه می گیرد، از ۲۰ متری شرق آن به سمت شمال غربی جاری است. داده های فرهنگی سطح محوطه عمدتاً شامل تکه های سفال دوره تاریخی (اشکانی) است. تراکم این داده ها در قسمت مرکزی محوطه بیشتر است. در این بخش از محوطه در هر مترمربع تقریباً ۱۴ تکه سفال دیده می شود. به سمت حاشیه های محوطه تراکم مواد فرهنگی به مراتب کمتر می شود اما در گوشه شمال غربی و در شیب تند محوطه تعداد زیادی تکه های سفال در بین درختان بلوط روی هم انباشته شده است. با توجه به داده های فرهنگی، این محوطه احتمالاً در دوره تاریخی (اشکانی) مورد توجه و استقرار قرار گرفته است.

ناو کلکان

محوطه ناوکلکان در دامنه شرقی کوه دری و در انتهای شیب دامنه تپه ای موسوم به بانه درپژو در حاشیه شمالی نهر آب جاری شده از سرآب کیسله واقع شده است. این محوطه در ۴۴۰ متری جنوب غربی روستای کیسله در دهستان خانه شور، بخش مرکزی، در ارتفاع ۱۱۲۶ متری از سطح دریا قرار گرفته است. محوطه ای است تقریباً بیضی شکل که در جهت شرقی - غربی قرار گرفته است. این محوطه بر روی تراسی طبیعی در دامنه تپه بانه درپژو و در حاشیه شمالی نهر آب جاری شده از سرآب کیسله واقع شده است. در منتهی الیه شمال و جنوب محوطه برون زدهای صخره ای نمایان است. شیب دامنه

محوطه در جهت جنوب و مشرف به نهر آب تقریباً ۴۵ درجه است. محوطه از سمت شمال و شمال غربی با شیب ملایم تری در حدود ۱۰ درجه به دیواره مسیلی منتهی می شود. محوطه از شرق با شیبی در حدود ۵ درجه به زمین های کشاورزی و نهایتاً به شیب دامنه کوه بانه دربر محدود می گردد. با توجه به شواهد به نظر می رسد ضخامت انباشت های فرهنگی این محوطه کم است. درازای آن در جهت شرقی- غربی ۹۳ متر، عرض آن ۳۳ متر و بلندی آن نسبت به ته دره مجاور حدود ۱۷ متر است. مساحت تقریبی این اثر ۰/۳ هکتار است. نهر آب کوچکی که از سرآب کیسله سرچشمه می گیرد در ۴۰ متری جنوب آن به سمت شمال غرب جاری است. محوطه از سمت شمال و شمال غربی محدود به مسیلی به عرض تقریبی ۷ متر است. گورستان کیسله در ۱۷۰ متری شمال شرقی محوطه واقع شده است. محوطه از سمت شرق و جنوب شرقی محدود به زمین های کشاورزی روستای کیسله است. داده های فرهنگی عمدتاً شامل تکه های سفال با مشخصه سفال های دوره تاریخی (اشکانی و ساسانی) است. تراکم داده ها در قسمت مرکزی محوطه بیشتر و تقریباً در ۱۶ مترمربع ۸ تکه سفال دیده می شود. با توجه به یافته های سطحی، محوطه ناوکلکان در دوره تاریخی (اواسط تا اواخر دوره اشکانی و احتمالاً ساسانی) مورد توجه و استقرار موقت قرار گرفته است

نام محوطه کپک محوطه کپک در دامنه شرقی کوه کژی دری و در انتهای شیب دامنه جنوب غربی تپه ای موسوم به بانه دربر و در حاشیه شمالی نهر آب جاری شده از سرآب کیسله واقع شده است. این محوطه در ۲۸۰ متری جنوب روستای کیسله، دهستان خانه شور، در ارتفاع ۱۰۸۲ متری از سطح دریا قرار گرفته است. محوطه ای است تقریباً لوزی شکل که در میان پرچین مزارع کشاورزی و باغات میوه محصور شده است. گسترش آن در جهت شمال غربی - جنوب شرقی است. محوطه بر روی شیب ۴۰-۳۵ درجه دامنه تپه ای موسوم به بانه دربر و در حاشیه شمالی نهر آبی که از سرآب کیسله سرچشمه می گیرد واقع شده است. در قسمت میانی محوطه و در جایی که پرچین بین زمین کشاورزی و باغ میوه ایجاد شده است یک برآمدگی به ارتفاع حدوداً ۱/۵ متر دیده می شود. محوطه از سمت غرب با شیبی ملایم (۱۵-۱۰ درجه) به مسیل کوچکی منتهی می گردد. درازای محوطه در جهت شمال غربی - جنوب شرقی ۱۴۰ متر، عرض آن ۷۳ متر و بلندترین نقطه آن نسبت به دره مجاور حدوداً ۱۸ متر است و مسا حتی در حدود ۱ هکتار را شامل می شود. گورستان کیسله تقریباً در ۱۵ متری شمال غربی آن واقع شده است. جاده خاکی دسترسی به سرآب کیسله از حاشیه شمال شرقی آن به سمت شرق کشیده شده است. نهر آب کوچکی که از سرآب کیسله سرچشمه می گیرد از جنوب و چسبیده به آن می گذرد. زمین های کشاورزی و باغات میوه از سایر جهات آن را احاطه کرده و محوطه به وسیله پرچین به دو بخش شمالی و جنوبی تقسیم شده است. در نیمه شمالی آن گندم کشت شده و نیمه جنوبی آن به عنوان باغ میوه

مورد استفاده است. داده های فرهنگی عمدتاً شامل تکه های سفال با مشخصه سفال های دوره تاریخی (اشکانی) است. تراکم داده ها در نیمه شمالی محوطه بیشتر و تقریباً در ۴ مترمربع ۵ تکه سفال دیده می شود. با توجه به یافته های سطحی محوطه کپک در دوره تاریخی (اشکانی) مورد توجه و استقرار قرار گرفته است.

سِرآو هُوله محوطه هوله در دشتی کم وسعت و بر روی تپه ماهور های کم ارتفاع آن در حاشیه رودخانه چم هوله قرار گرفته است. این اثر در مجاورت سراب هوله علیا واقع شده است. این محوطه در ۱ کیلومتری غرب روستای هوله علیا و ۵۹۰ متری شمال روستای هوله سفلی، دهستان خانه شور، بخش مرکزی، در ارتفاع ۹۳۸ متری از سطح دریا قرار گرفته است. این محوطه تقریباً به شکل بیضی بوده و گسترش آن در جهت تقریبی غربی - شرقی است. محوطه بر روی پشته ای طبیعی در ۱۰۰ متری جنوب رودخانه هوله شکل گرفته است. محوطه از سمت شرق و جنوب شرقی هم سطح زمین های کشاورزی است. دامنه جنوب غربی آن با شیب ملایمی در حدود ۱۵-۱۰ درجه به چشمه و جوی آب جاری شده از آن منتهی می شود. شیب عمومی دامنه شمال غربی آن حدوداً ۵ درجه است که به علت فعالیت های کشاورزی به صورت تراسی مسطح درآمده است. در منتهی الیه شمال شرقی تا شمال محوطه کانالی جهت هدایت آب چشمه ها ایجاد شده است. شیب دامنه شمالی آنکه به سراب هوله منتهی می شود، تندتر و در حدود ۲۵-۲۰ درجه است. درازای آن در جهت شمال غربی- جنوب شرقی ۲۳۵ متر، عرض آن ۱۶۳ متر و بلندترین نقطه ای آن نسبت به زمین های پیرامون حدود ۳/۶ متر است. مساحت تقریبی این اثر ۳ هکتار است. سرآب هوله در گوشه شمال شرقی عرصه محوطه واقع شده و رودخانه چم هوله در ۱۰۰ متری شمال آن به سمت غرب جریان دارد. جاده آسفalte تازه آباد- شیخ صله در ۲۰۰ متری جنوب آن در جهت شمال غربی- جنوب شرقی امتداد یافته است. گورستان قدیمی هوله علی (گورستان هوله ۲) در غرب محوطه قرار گرفته است. داده های فرهنگی شامل تکه سفال های پیش از تاریخی (مس و سنگ و مفرغ)، مصنوعات سنگی (احتمالاً نو سنگی) و تکه سفال های دوره تاریخی (اشکانی) است. مصنوعات سنگی دوره نوسنگی تنها در محدوده ای به ابعاد ۳×۶ متر در حاشیه شمالی محوطه و در مجاورت کانال آب دیده می شود. داده های فرهنگی دوره مس و سنگ و مفرغ در محدوده وسیع تری از این بخش با تراکم زیاد (در هر ۴ مترمربع ۲۲ تکه سفال) مشاهده می شود. داده های فرهنگی دوره تاریخی در تمامی سطح محوطه پراکنده شده اما در بخش مرکزی تراکم آن بیشتر و تقریباً در هر ۴ مترمربع ۱۴ تکه سفال یافت می شود. با توجه به یافته های سطحی، محوطه سرآب هوله علیا دارای استقرار در دوره های نو سنگی، مس و سنگ جدید، مفرغ و دوره تاریخی (اشکانی، ساسانی) است.

گردی بُریژ این محوطه در تنگه ای بین دو کوه نزار و خورتاو و در محل یک مسیل (آبکند) نسبتاً بزرگی قرار گرفته است. این محوطه در ۶۰۰ متری شمال شرقی روستای خسرو باشه در دهستان خانه شور، ب در ارتفاع ۱۱۳۸ متری از سطح دریا قرار گرفته است. به علت وجود آبکند ها و شیب تند دامنه تپه ماهور های منطقه از توپوگرافی پیچیده ای برخوردار است. شیب عمومی محوطه در جهت جنوب غربی و به سمت روستا حدوداً ۲۵-۳۰ درجه است. شیب دامنه جنوبی تپه ماهور هایی که محوطه بر منتهی الیه آن واقع است و در حدود ۳۰-۲۵ درجه است که در نهایت با شیب تندی در حدود ۷۰-۸۵ درجه به مسیل منتهی می شود. در گوشه جنوب شرقی محوطه چشمه آب خشک شده ای واقع شده است. درازای آن در جهت شمال شرقی - جنوب غربی ۴۹ متر، عرض آن ۴۱ متر است. کوه های نزار (نسار) در جنوب شرقی و کوه خورتا و در شمال شرقی آن قرار گرفته است. داده های فرهنگی این محوطه شامل تکه سفال های دوره تاریخی است که عمدتاً در درون مسیل و در حاشیه اطراف آن به صورت پراکنده و با تراکم بسیار کم (در هر ۱۰۰ مترمربع ۶ تکه سفال) دیده می شوند. با توجه به یافته های فرهنگی این محوطه دارای استقرار ضعیفی در دوره تاریخی (اشکانی، ساسانی) است.

کانی بُرو این محوطه در حاشیه شرقی رودخانه چم زریسک در دامنه غربی کوه بابا شاه ویس (باباشاه عوض) و در حاشیه جنوبی یک آبکند قرار گرفته است. این محوطه در ۱ کیلومتری غرب روستای نگره تیره عالی در دهستان خانه شور، در ارتفاع ۷۳۰ متری از سطح دریا قرار گرفته است. این محوطه در شیب ملایم (حدوداً ۵ درجه ای) تراسی طبیعی در حاشیه شرقی رودخانه ی چم زریسک قرار گرفته است. شیب محوطه در حاشیه رودخانه به یکباره تندتر شده و به حدود ۳۵ تا ۴۰ درجه می رسد. این محوطه تقریباً به شکل بیضی بوده و در جهت شمال غربی - جنوب شرقی گسترش یافته است. در قسمت شمالی آن آبکند کوچکی به عرض حدود ۳-۸ متر دیده می شود که در جهت تقریبی شرقی - غربی امتداد یافته است. این آبکند محوطه را به دو بخش تقسیم نموده است. رودخانه چم زریسک در ۴۰ متری حاشیه غربی محوطه در جهت شمال جریان دارد. در نیمه شمالی محوطه آبکند ی به عرض تقریبی ۳-۸ متر در جهت شرقی - غربی دیده می شود که نهایتاً به رودخانه می رسد تراکم داده های فرهنگی که عمدتاً شامل تکه سفال های دوره تاریخی است، در سطح محوطه نسبتاً کم بوده و تقریباً در هر ۱۶ مترمربع ۲-۳ تکه سفال دیده می شود. با توجه به داده های فرهنگی و مشاهدات سطحی به نظر می رسد این محوطه دارای استقرار در دوره تاریخی (اشکانی) است.

خَرئوزگیته این محوطه در ارتفاعات بابا شاه ویس و بر روی قله کوهی بین کوه های تَوروش و گردپیرانان قرار گرفته است. این محوطه از سمت غرب مشرف به دشت و رودخانه چم زریسک است. این محوطه در ۱/۹ کیلومتری شمال

شرقی روستای نگره تیره عالی، دهستان خانه شور، بخش مرکزی، در ارتفاع ۱۲۱۲ متری از سطح دریا قرار گرفته است. این محوطه بر روی قله تپه مرتفع و تقریباً مخروطی شکل در ارتفاعات بابا شاه ویس واقع شده. این محوطه به صورت برآمدگی مشخصی به شکل دایره در راس تپه قرار گرفته به طوری که قسمت مرکزی محوطه بلندترین نقطه آن است. شیب آن در جهت شرق ملایم تر و حدوداً ۲۰ درجه و در جهت های شمال، جنوب و غرب تندتر و حدوداً ۵۰ تا ۴۰ درجه است. با توجه به پراکندگی داده های فرهنگی این محوطه بیشتر در شیب دامنه جنوبی گسترش یافته است. در دامنه شرقی این محوطه که دارای شیب ملایم تری است، بقایای معماری به صورت ردیف های از سنگ های منظم به شکل داغ دیوارها دیده می شود. به علت شدت فرسایش ارائه پلان و یا کروکی دستی از بقایای معماری مقدور نیست. همچنین در سطح دامنه جنوبی و جنوب شرقی این محوطه خرده سنگ های فراوانی، در پیرامون گودال های حفاری غیرمجاز به صورت پراکنده مشاهده می شود. ابعاد محوطه از هر طرف ۴۰ متر و مساحت آن در حدود ۰/۱۶ هکتار است. این محوطه از شمال و جنوب به دره های نسبتاً عمیقی منتهی می شود که به سمت دشت غربی و رودخانه چم زریسک امتداد یافته اند. کوه تَوروش در جنوب شرقی و کوه گردی برانان در شمال غربی آن قرار دارند. جاده شنی دسترسی به روستاهای هماجگه و بوستان آباد از ۶۵۰ متری شمال محوطه می گذرد. گورستان بابا شاه ویس در ۵۷۰ متری شمال شرقی این محوطه قرار گرفته است. داده های فرهنگی بیشتر در دامنه جنوبی و جنوب شرقی محوطه، در پیرامون گودال های حفاری غیرمجاز دیده می شود. این داده ها عمدتاً شامل تکه سفال های خشن با مادی چسباننده شن و خرده سفال اند. تراکم داده های فرهنگی در این بخش از محوطه در هر مترمربع حدوداً ۱۰ قطعه سفال است. در سایر قسمت های محوطه تراکم داده ها به مراتب کمتر است. با توجه به یافته های فرهنگی سطحی، محوطه خرتوزگینه در دوره تاریخی (اشکانی) مورد توجه و استقرار قرار گرفته است.

کانی پیش پیزل این محوطه در پیرامون یک آبکند کوچک و بر روی پشته های کم ارتفاع طبیعی در دامنه غربی ارتفاعات بابا شاه ویس (گردی برانان) و در حاشیه شرقی رودخانه چم زریسک قرار گرفته است. محوطه کانی پیش پیزل در ۵۰۰ متری غرب روستای نگره تیره عالی در دهستان خانه شور، در ارتفاع ۷۷۱ متری از سطح دریا قرار گرفته است. تعیین شکل و ابعاد دقیق این محوطه به دلیل قرار گرفتن پشته های فرهنگی آن در زیر رسوبات طبیعی دشت تا عمق حدود ۶۰-۷۰ سانتی متر امکان پذیر نیست. این محوطه بر روی پشته ی طبیعی کم ارتفاعی قرار گرفته که با شیب ملایمی در حدود ۳-۵ درجه به زمین های کشاورزی پیرامون منتهی می شود. از میان این محوطه یک آبکند کوچک در امتداد تقریبی شرقی - غربی عبور نموده است. عرض این آبکند بین ۴-۶ متر و عمق آن حدود ۳/۵ متر است. به علت ضخامت زیاد رسوبات دشت

در سطح محوطه به ندرت مواد فرهنگی دیده می شود. بیشتر داده های فرهنگی در درون آبکند و به ویژه در دیواره های آن قابل مشاهده است. درازای آن در جهت شرقی - غربی و در امتداد آبکند، حدوداً ۱۵۰ متر و عرض آن نیز با توجه به درازای آن حدوداً ۱۵۰ متر تخمین زده می شود و بلندی آن نسبت به زمین های پیرامون ۳-۵/۱ متر است. مساحت تقریبی این اثر ۲/۲۵ هکتار است. آبکند کوچکی به عرض تقریبی ۴-۶ متر در جهت شرقی - غربی از میان محوطه می گذرد. در سطح محوطه به ندرت داده فرهنگی دیده می شود. تقریباً تمامی داده های فرهنگی از درون آبکند و دیواره های آن یافت شد. این داده ها که عمدتاً شامل تکه سفال های دوره تاریخی اند در زیر ۶۰ تا ۷۰ سانتی متر رسوبات دشت قرار گرفته اند. تراکم داده های فرهنگی در هر مترمربع از دیوارهای آبکند حدوداً ۳ تکه است. با توجه به یافته های فرهنگی، این محوطه در دوره تاریخی (اشکانی) مورد توجه و استقرار قرار گرفته است.

بانی هزاران محوطه بانی هزاران بر روی پشته ای طبیعی در ۳۰۰ متری حاشیه شرقی رودخانه چم زریسک واقع شده است. این محوطه از شمال و جنوب منتهی به دو مسیل است. این محوطه در ۷۸۰ متری جنوب غربی روستای نگره تیره عالی، دهستان خانه شور، بخش مرکزی، شهرستان ثلاث باباجانی، استان کرمانشاه در ارتفاع ۷۶۱ متری از سطح دریا قرار گرفته است. محوطه بانی هزاران بر روی سطح صاف پشته طبیعی شکل گرفته و شیب عمومی آن به سمت غرب ملایم و در حدود ۱۵-۱۰ درجه است. این محوطه محدوده ای تقریباً بیضی شکل را شامل می شود که در جهت شرقی - غربی گسترش یافته است. یک مسیل بزرگ در شمال و مسیل کوچتری در جنوب آن واقع گردیده است. درازای آن در جهت شرقی - غربی ۲۲۰ متر و عرض آن ۱۵۰ متر است. این محوطه هم سطح زمین های کشاورزی پیرامون خود است. مساحت این محوطه تقریباً ۳/۳ هکتار است. دو چشمه یکی در ۷۶۰ متر شرق محوطه و دیگری در ۳۰۰ متری جنوب شرقی آن و همچنین رودخانه چم زریسک از منابع آب مجاور محوطه است. رودخانه چم زریسک در فاصله ۳۰۰ متری غرب آن به سمت شمال جریان دارد. مسیل نسبتاً بزرگی در ۵۰ متری شمال محوطه و مسیل کوچتری در ۱۵۰ متری آن واقع شده است. داده های فرهنگی که عمدتاً شامل تکه سفال های دوره تاریخی و اسلامی است بیشتر در قسمت مرکزی محوطه دیده می شود. در این قسمت محوطه در هر ۱۰۰ مترمربع حدوداً ۱۰ تکه سفال مشاهده می شود. با توجه به یافته های فرهنگی سطحی، این محوطه در دوره تاریخی و دوره اسلامی (قرون میانه اسلامی) مورد توجه و استقرار قرار گرفته است.

سر کپک این محوطه بر روی تپه ماهور های طبیعی با بستر صخره ای در حاشیه غربی دره عمیق رودخانه چم زریسک (گردی قاسمان) قرار گرفته است. رودخانه و دره عمیق دیگری در حاشیه جنوبی این محوطه واقع شده

است. محوطه سرکپک در 1 کیلومتری شرق روستای شیخ صله، دهستان خانه شور، در ارتفاع ۷۰۴ متری از سطح دریا قرار گرفته است. این محوطه به شکل و قاعده ای تقریباً بیضی شکل و در جهت تقریبی شرقی - غربی بر روی نا همواری های کم ارتفاع حاشیه ی غربی دره عمیق رودخانه چم زریسک واقع شده است. شیب عمومی آن در جهت جنوب حدوداً ۵ درجه است. از شمال منتهی به تپه های کم ارتفاع و از جنوب و غرب منتهی به دره های عمیق با شیب دیوار هایی در حدود 80-90 درجه است. در سال های جنگ تحمیلی در قسمت میانی محوطه خاک ریزی قوسی شکل به ارتفاع تقریبی 2-3 متر ایجاد شده که از شرق تا غرب محوطه امتداد یافته است. در دامنه شمالی این خاک ریز کانالی به عمق ۱/۵ - ۱ متر دیده می شود. درازای این محوطه در جهت شرقی - غربی ۷۰ متر و عرض آن حدود ۴۵ متر است. مساحت این محوطه حدوداً ۰/۳۸ هکتار است. رودخانه چم زریسک (گردی قاسمان) از شرق محوطه عبور نموده و رودخانه کوچکتری نیز در حاشیه جنوبی جریان دارد. بقایای استحکامات نظامی و خاک ریز ها و کانال های دوران جنگ در سطح محوطه دیده می شود. داده های فرهنگی که عمدتاً شامل سفال های دوره تاریخی اند عمدتاً در دیوارهای کانال و همچنین در بخش جنوبی محوطه در مجاورت پرتگاه منتهی به رودخانه (آبشار) دیده می شوند. تراکم سفال در نیمه جنوبی محوطه در هر 1 مترمربع تقریباً ۵ تکه سفال و در دیواره کانال در منتهی الیه شمال غربی محوطه تقریباً در هر ۴ مترمربع ۱ قطعه است. با توجه به یافته های فرهنگی جمع آوری شده از سطح این محوطه در دوران تاریخی (اشکانی، ساسانی) مورد توجه و استقرار قرار گرفته است.

تپه حنار این تپه در میان دره های کوچک در حاشیه غربی رودخانه چم زریسک یا چم حنار واقع شده است. تپه حنار در ۴۵۰ متری شرق روستای شیخ صله در دهستان خانه شور، در ارتفاع ۷۲۵ متری از سطح دریا قرار گرفته است. قاعده تپه حنار تقریباً به شکل بیضی بوده و در جهت شرقی - غربی گسترش یافته است. شیب دامنه جنوبی تپه ملایم و در حدود ۵ درجه است؛ که نهایتاً به تپه های جنوبی منتهی می شود. به علت ایجاد سنگرهای دوران جنگ دارای توپو گرافی پیچیده ای است؛ و گودال های متعددی در سطح آن مشاهده می شود. دامنه شمالی و شرقی تپه شیب تند تری در حدود ۳۰ درجه دارد که در نهایت به زمین های مسطح حاشیه مسیل و اراضی کشاورزی محدود می شود. تقریباً تمامی سطح تپه زیر کشت قرار دارد. جاده ای خاکی از دامنه جنوبی تپه عبور نموده و تا رودخانه چم زریسک کشیده شده است. خط انتقال نیرویی، هم راستا با جاده از سطح تپه عبور نموده است. به نظر می رسد سطح تپه در دوران جنگ تا حدی تسطیح شده است. با توجه به مشاهدات سطحی به نظر می رسد ضخامت نهشته های فرهنگی آن نسبتاً کم است. درازای تپه در جهت شرقی - غربی ۱۰۰ متر و عرض آن ۶۰ متر است. بلندی تپه نسبت به زمین های پیرامون ۳/۸ متر است مساحت تقریبی این تپه 6/0 هکتار است. رودخانه

چم زیرسک یا چم حنار در ۵۵۰ متری شرق تپه به سمت شمال جریان دارد رودخانه دیگری در دره عمیق جنوب شرقی این تپه جریان دارد که نهایتاً به رودخانه چم زیرسک می پیوندد. داده های فرهنگی که عمدتاً شامل تکه سفال های دوره تاریخی اند بیشتر در قسمت مرکزی پشته اصلی و همچنین در سطح شیب دامنه های غربی و شمالی آن مشاهده می شود. تراکم داده های سطحی در بخش های ذکر شده متوسط و تقریباً در هر ۴ مترمربع ۲ تکه سفال است. بر اساس یافته های سطحی به نظر می رسد این تپه در دوره تاریخی (اشکانی و ساسانی) مورد توجه و استقرار واقع شده است.

زمین لار محوطه زمین لار (نرکانی) در دامنه شمال شرقی تپه ای طبیعی در حاشیه جنوبی مسیلی کوچک که در جهت تقریبی شمال غربی تا غرب امتداد یافته واقع شده است. این محوطه تقریباً در ۸۰ متری غرب مدرسه نیمه ساز روستای شیخ صله و در حاشیه شمال غربی بافت این روستا در دهستان خانه شور، در ارتفاع ۷۲۴ متری از سطح دریا قرار گرفته است. این محوطه که بخشی از دامنه شرقی تا جنوب - شرقی، تپه ای طبیعی را در بر می گیرد، از سمت شمال و شمال شرقی با شیبی در حدود ۱۵ درجه به مسیل نسبتاً بزرگی منتهی می شود. شیب محوطه در حاشیه مسیل به یکباره تندتر شده و با شیب ۲۵ درجه به دیواره عمودی مسیل منتهی می شود. شیب شمالی تپه معکوس و با شیب دامنه تپه طبیعی مطابق است. در جنوب شرقی با شیب ملایمی در حدود ۷-۸ درجه به زمین های کشاورزی محدود . این محوطه تقریباً به شکل و قاعده ای بیضی شکل در جهت شرقی - غربی گسترش یافته است. درازای آن در جهت شرقی - غربی ۷۰ متر و عرض آن در جهت دیگر ۶۰ متر است. مساحت این محوطه ۰/۴۲ هکتار است. مسیلی که از سمت شمال غربی به سمت شرق محوطه امتداد یافته از حاشیه شمالی آن می گذرد. تراکم دادهای فرهنگی که عمدتاً شامل تکه سفال های دوران تاریخی (اشکانی) است. در بخش غربی و جنوب غربی محوطه بیشتر از سایر نقاط آن است. تراکم داده ها در این بخش از محوطه به طور تقریبی ۳ تکه سفال در هر ۱۶ مترمربع است. در شرق و شمال شرقی محوطه تراکم داده ها کمتر و حدوداً در هر ۱۶ مترمربع ۲ تکه است. با توجه به داده های فرهنگی مکشوفه از سطح محوطه به نظر می رسد که در دوران تاریخی (دوره اشکانی) مورد توجه و استقرار قرار گرفته است.

کانی ماران این محوطه بر روی تپه ماهور های طبیعی دامنه غربی کوه باباشاه (باباشاه ویس) و در ۷۵۰ متری شرق رودخانه چم زیرسک و در حاشیه شمالی مسیلی کوچک واقع شده است. چشمه کانی ماران در ۱۲۰ متری جنوب غربی این محوطه قرار دارد. محوطه کانی ماران در ۷۵۰ متری جنوب روستای نگره تیره عالی در دهستان خانه شور، در ارتفاع ۷۲۵ متری از سطح دریا واقع گردیده است. این محوطه به شکل و قاعده ای تقریباً بیضی شکل بر روی پشته

های طبیعی با بستر صخره ای قرار گرفته است. گسترش آن در جهت شمال شرقی - جنوب غربی است. شیب عمومی محوطه به سمت جنوب غربی بوده که در حاشیه مسیل این شیب به حدود ۲۰-۱۵ درجه می رسد. به علت فرسایش خاک صخره های بستر تپه در قسمت جنوبی آن نمایان شده است. با توجه به مشاهدات سطحی به نظر می رسد انباشت های فرهنگی محوطه ضخامت کمی دارد. شیب دامنه شمالی این تپه که تا جاده خاکی روستای کلاه سیاه امتداد یافته حدوداً ۱۰-۵ درجه است. درازای محوطه در جهت شمال شرقی- جنوب غربی ۹۰ متر و عرض آن ۷۵ متر است. مساحت تقریبی آن ۷/۵ هکتار است. محوطه از جنوب و جنوب شرقی محدود به مسیل کوچکی می گردد که در امتداد شرقی- غربی تا رودخانه چم زیرسک امتداد یافته است. تراکم داده های فرهنگی در دامنه جنوبی و خصوصاً در جنوب غربی آن بیشتر بوده به طوری که در این قسمت تقریباً در هر ۱۶ مترمربع ۴-۵ تکه سفال مشاهده می شود. داده های سفالی عمدتاً در حاشیه و مرز زمین های کشاورزی و بستر صخره ای و در آبکند های کوچک آن به فراوانی دیده می شوند. این داده ها عمدتاً شامل تکه سفال های دوره تاریخی و مشخصاً دوره اشکانی است. بر اساس یافته های سطحی و تکه سفال های سطح محوطه به نظر می رسد این محوطه در دوران تاریخی و مشخص اشکانی مورد توجه و استقرار واقع شده است.

ناوده این محوطه در دامنه غربی کوه (مله حواس) و در ۶۴۷ متری شرق رودخانه گردی کاسمان (قاسمان) بر روی تپه ماهور های طبیعی قرار گرفته است. این محوطه در ۲۰۰ متری شمال غربی روستای اشکی در دهستان خانه شور، در ارتفاع ۷۸۴ متری از سطح دریا واقع شده است. محوطه به شکل و قاعده ای دایره ای بر روی دامنه غربی کوه مله حواس شکل گرفته است و بخشی از شیب دامنه شمالی تپه ای طبیعی و کوچک با ارتفاع نسبتاً کم را در بر گرفته است. شیب محوطه به سمت شمال و شمال غربی حدوداً ۱۰-۸ درجه است.

به علت پوشش گیاهی غنی سطح محوطه، داده های فرهنگی به دشواری یافت می شود. ابعاد این محوطه ۴۰×۴۰ متر است و وسعت آن کم و تقریباً ۰/۱۶ هکتار است. کوه مله حواس در شرق و جنوب شرقی آن قرار دارد. رودخانه ی کاسمان در ۶۴۷ متری غرب آن در جهت شمال جریان دارد. داده های فرهنگی که عمدتاً شامل تکه سفال های دوره تاریخی (اشکانی) هستند، بیشتر در قسمت مرکزی محوطه دیده می شوند. تراکم داده های فرهنگی در این قسمت در هر ۴ مترمربع تقریباً ۳ تکه سفال است. این تراکم به سمت شرق تا فاصله ۳۵ متری نیز دیده می شود. به دلیل پوشش گیاهی انبوه سطح محوطه که کاملاً زیر کشت گندم قرار گرفته، یافتن داده های فرهنگی تقریباً مشکل

است. با توجه به داده های فرهنگی این محوطه در دوران تاریخی (اشکانی) مورد توجه و استقرار واقع شده است.

هُوکانی این محوطه در دره رودخانه زمکان (کاسمان) و در دامنه شمالی تپه ماهور های طبیعی مشرف به رودخانه قرار گرفته است. رودخانه کاسمان از شرق، شمال و غرب این محوطه دور زده و نهایتاً از مرز خارج شده و وارد خاک عراق می شود. این محوطه در ۸ کیلومتری شمال غربی روستای شیخ صله و ۳/۵ کیلومتری شمال غربی روستای گزنه در نقطه صفر مرزی، در دهستان خانه شور، در ارتفاع ۶۰۹ متری از سطح دریا قرار گرفته است. محوطه هُوکانی به شکل و قاعده ای بیضی شکل بر روی شیب دامنه شمالی تپه ای طبیعی قرار گرفته و مشرف به رودخانه کاسمان است. این محوطه تقریباً در جهت شمالی - جنوبی گسترش یافته است. در حاشیه شرقی آن در دوران جنگ تحمیلی خاک ریزی به ارتفاع حدود ۴ متر ایجاد شده است. جهت احداث خاک ریز بخشی از نهشته های سطح محوطه به وسیله ماشین آلات راه سازی در شرق آن دیو شده است. محوطه از سمت جنوب شرق و شرق به دیوارهای عمودی در حاشیه رودخانه و جاده خاکی منتهی می شود رودخانه کاسمان از سمت جنوب شرقی، شرق، شمال و غرب محوطه را دور زده و نهایتاً به سمت عراق امتداد می یابد. درازای محوطه در جهت شمالی جنوبی ۱۵۰ متر و عرض آن ۱۱۵ متر است. مساحت این محوطه حدوداً ۱/۷ هکتار است. محوطه هُوکانی در دره رودخانه کاسمان واقع شده و رودخانه این محوطه را از سمت جنوب شرقی، شرق، شمال و غرب احاطه نموده است. داده های فرهنگی عمدتاً شامل تکه سفال های دوران تاریخی است و که در قسمت جنوب شرقی محوطه و بخش مرکزی آن بیشتر دیده می شوند. تراکم داده ها در جنوب شرقی محوطه و در جایی که خاکریز دوره جنگ شروع می شود در هر مترمربع شامل ۲ تکه سفال است. با توجه به یافته های فرهنگی به نظر می رسد این محوطه دارای استقرار موقت در دوره تاریخی (اشکانی) است.

تپه قُوج این محوطه بر روی قله تپه ای طبیعی و نسبتاً مرتفع قرار گرفته است. تپه مذکور دارای بستری صخره ای است که در جهت شمال غربی - جنوب غربی گسترش یافته است. رأس تپه تقریباً به صورت مخروطی و کله قندی است. مسیل نسبتاً بزرگی از حاشیه شمالی دامنه آن در جهت شمال شرقی - جنوب غربی واقع شده است. محوطه تپه قُوج در ۱/۵ کیلومتری جنوب غربی روستای کیسله و در ۳۵۰ متری جنوب جاده شنی روستای حرمان سفلی در دهستان خانه شور، استان کرمانشاه در ارتفاع ۱۱۰۸ متری از سطح دریا قرار گرفته است. این محوطه به شکل و قاعده دایره ای بر روی قله تپه ای کله قندی شکل گرفته است. راس تپه به ابعاد ۱۵ x ۱۵ متر نسبتاً مسطح بوده اما در حال حاضر به علت ایجاد گودال های متعدد حفاری غیرمجاز و همچنین

ایجاد کانال یا شیاری با کاربری نامشخص در گرداگرد و سطح تپه دارای توپوگرافی پیچیده ای است. بستر این تپه از صخره های سست و خاکستری رنگ تشکیل شده و ضخامت نهشته های سطح آن کمتر از ۳ متر به نظر می رسد. محوطه از اطراف به شیب دامنه تپه طبیعی محدود است. تپه از سمت شمال غربی با شیب نسبتاً ملایم تری در حدود 25-30 درجه به اراضی پیرامون منتهی می شود. در سایر جهات شیب آن تندتر و در حدود 40-55 درجه است. ابعاد محوطه که علاوه بر سطح مسطح در شیب دامنه تپه نیز گسترش یافته حدوداً ۲۰ x ۲۰ متر است. داده های فرهنگی که عمدتاً شامل تکه سفال های دوره تاریخی (اشکانی) است. بیشتر در شیب دامنه شرقی و شمال شرقی محوطه پراکنده شده است. تراکم داده ها در این بخش از محوطه در هر ۴ مترمربع 3-4 تکه سفال است. در جنوب غربی محوطه نیز در اطراف و سطح گودال حفاری غیرمجاز نیز تکه سفال و بقایای استخوان های حیوانی دیده می شود. با توجه به یافته های فرهنگی به نظر می رسد این محل در دوره تاریخی (اشکانی) مورد توجه و استقرار قرار گرفته است.

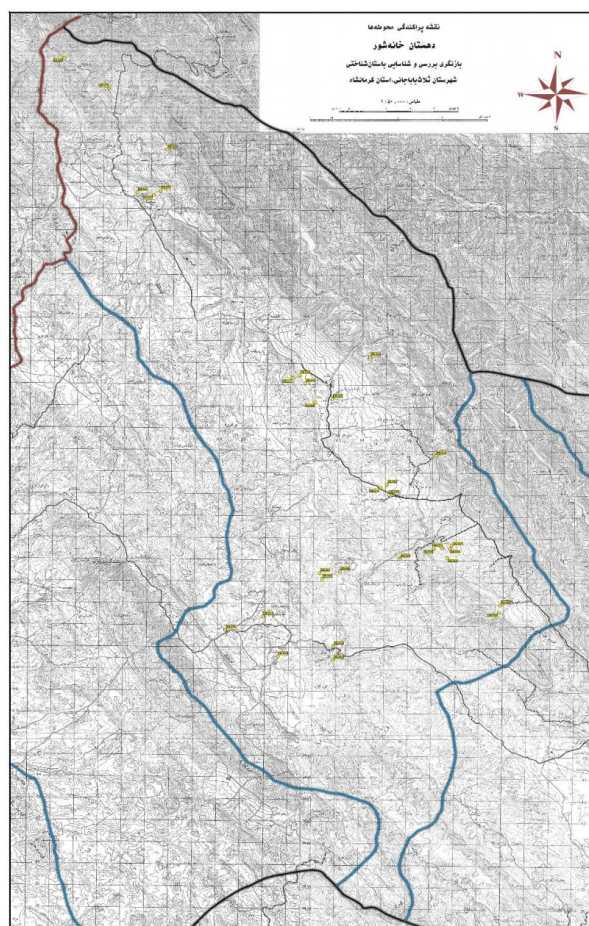
کُوان رَش محوطه کوان رَش در مجاورت مسیلی نسبتاً بزرگ قرار گرفته است که نهایتاً این مسیل به درهای عمیق بین دو کوه خورتاو و نرموله منتهی می شود. رودخانه چم کوان رَش نیز در حاشیه جنوبی محوطه و دامنه کوه نرموله به سمت دره جریان دارد. این محوطه در ۵۳۰ متری جنوب غربی روستای وانی سَر، دهستان خانه شور، در ارتفاع ۱۲۲۴ متری از سطح قرار گرفته است. محوطه کوان رَش به شکل و قاعده ای بیضی شکل بر روی پشته ای کم ارتفاع و شیب دامنه شمال غربی آن که مشرف به یک مسیل است گسترش یافته است. نیمه جنوب شرقی آن به عنوان زمین زارعی مورد استفاده واقع شده و سطح آن کاملاً شخم شده و گرداگرد آن نیز پر چینی ایجاد نموده اند. این بخش از محوطه تقریباً مسطح و بدون عوارض است؛ و با شیب ملایمی به زمین های مجاور منتهی می شود. شیب آن در حدود 25-35 درجه است که در حاشیه مسیل تندتر می شود. در این بخش نا همواری های مشاهده می شود که به نظر می رسد به علت فعالیت های کشاورزی قسمتی از آن تسطیح و یا خاکریزی شده است. با توجه به برون زدهای صخره ای در دامنه مذکور ضخامت انباشت های فرهنگی آن کم به نظر می رسد. درازای محوطه در جهت شمال غربی جنوب شرقی ۵۰ متر و عرض آن ۲۰ متر است. رودخانه کوچک «چم کوان رَش» در ۱۵۰ متری جنوب آن به سمت دره تنگی جریان دارد. کوه خورتاو در شمال غربی و کوه نرموله در جنوب آن قرار گرفته اند. داده های فرهنگی محوطه کوان رَش عمدتاً شامل تکه سفال های دوره تاریخی و مشخصاً دوره اشکانی است. این داده ها بیشتر در دامنه شمال غربی محوطه که مشرف به مسیل است دیده می شود. تراکم داده های این قسمت نسبتاً زیاد و تقریباً در هر مترمربع 4-5 تکه سفال مشاهده می گردد. در قسمت مسطح (نیمه جنوب شرقی) محوطه تراکم داده ها کمتر و تقریباً در هر

مترمربع ۲ تکه سفال دیده می شود. بر اساس یافته های سفالی سطح محوطه به نظر می رسد این محوطه در دوران تاریخی و مشخصاً دوره اشکانی مورد توجه و استقرار قرار گرفته است.

سولکان این محوطه بر روی تپه ای طبیعی به طول ۳۰۰ متر که در جهت تقریبی شمالی - جنوبی گسترش یافته است در حاشیه شرق و غرب آن دو مسیل واقع شده است. عرض مسیل شرقی آن حدوداً ۵-۸ متر است. چشمه ای به نام کانی شور در روستای وانی سر قرار گرفته که آب آن به صورت نهر کوچکی از حاشیه غربی تپه و دامنه کوه خورتاو می گذرد. این محوطه در ۲۷۰ متری جنوب غربی روستای وانی سر در دهستان خانه شور، در ارتفاع ۱۲۶۷ متری از سطح دریا قرار گرفته است. این محوطه در نیمه جنوبی تپه طبیعی سولکان واقع شده و شکل آن با توجه به شکل تپه تقریباً مثلثی به طوری که عرض آن در قسمت شمالی بیشتر و در قسمت جنوبی کمتر است. بیشترین پهنای آن در روی تپه به ویژه در قسمت شمالی که تقریباً سطحی صاف را شامل می شود کمتر از ۱۵ متر است. این محوطه از سه جهت شرق، غرب و جنوب به شیب تند تپه منتهی می شود. شیب دامنه های شرقی و غربی آن حدوداً ۴۰ درجه است؛ که نهایتاً به مسیل های مجاور منتهی می شوند. شیب دامنه جنوبی آن نیز تند بوده و در حدود ۴۰ درجه است؛ که نهایتاً به باغی در انتهای دامنه تپه محدود می شود. در دامنه تپه بر اثر فرسایش خاک بستر صخره ای تپه کاملاً نمایان شده و ضخامت کم نهشته های سطح آن به خوبی قابل مشاهده است. محوطه از شمال به شکاری مصنوعی منتهی می شود که احتمالاً توسط اهالی روستا و به دلایل نامعلومی ایجاد شده است. درازای آن در جهت شمالی - جنوبی حدوداً ۱۲۵ متر و عرض آن بین ۲۰-۶۵ متر است. بلندی آن نسبت به بستر مسیل های پیرامون حدوداً ۲۵ متر و مساحت محوطه به طور تقریبی ۰/۵۲ هکتار است. داده های فرهنگی که عمدتاً شامل تکه سفال های دوره تاریخی (اشکانی) است. داده های فرهنگی بیشتر در قسمت میانی محوطه به سمت شمال آن پراکنده شده و تراکم آن در ۱۶ مترمربع حدوداً ۱۴ تکه است. در شیب تند دامنه شرقی تپه نیز بعضاً قطعات سفال دیده می شود. با توجه به داده های فرهنگی پراکنده شده در سطح تپه این محوطه در دوره تاریخی و احتمالاً دوره اشکانی مورد توجه و استقرار موقت و ضعیفی قرار گرفته است.

کانی ویی این محوطه بر روی تپه ای طبیعی با ارتفاع بیش از ۳۰ متر ارتفاع در میان تپه ماهور های منطقه در حاشیه غربی چم بابا اعظم (یکی از سرشاخه های رودخانه چم زریسک) واقع شده است. چشمه ای موسوم به کانی ویی در انتهای دامنه شمالی آن واقع گردیده است. این تپه از جنوب نیز به مسیل بزرگی منتهی می شود. محوطه کانی ویی در ۴۷۰ متری شمال غربی روستای هفت گانی در دهستان خانه شور، ه در ارتفاع ۹۷۷ متری از سطح دریا قرار

گرفته است. محوطه کانی ویی به شکل تقریبی بیضی بر روی تپه ای طبیعی و بزرگ در جهتی شرقی - غربی گسترش یافته است. این تپه از شرق ادامه تپه ماهور های طبیعی منطقه به شمار می رود. شیب محوطه در جهات مختلف ملایم و بین ۱۵-۱۰ درجه است؛ که در نهایت از سمت جنوب، غرب و شمال به شیب تندتر دامنه تپه طبیعی در حاشیه مسیل منتهی می شود. دامنه شرقی محوطه با شیب حدود ۱۰ درجه ای به تپه های مجاور محدود می شود. به غیر از بخش کوچکی در رأس تپه که توده های قلوه سنگ در آن دیده می شود. تمامی سطح و پیرامون آن شخم شده و به عنوان اراضی کشاورزی مورد استفاده قرار می گیرد. محوطه از سمت شمال بخشی از شیب تند دامنه را نیز در بر گرفته است. در این ضلع تپه، چشمه ای موسوم به کانی ویی واقع شده که منبع تأمین آب محوطه به شمار می رود. درازای آن در جهت تقریبی شرقی- غربی 80 متر و عرض آن حدوداً 60 متر است. بلندی آن نسبت به زمین های پیرامون (نسبت به بستر مسیل ها) بیش از 30 متر است. مساحت تقریبی این محوطه 48/0 هکتار است. چم بابا اعظم در حاشیه شرقی آن به سمت شمال جریان دارد. چشمه (کانی ویی) در انتهای دامنه شمالی محوطه و تپه قرار گرفته است. پراکندگی داده های فرهنگی که عمدتاً شامل تکه سفال های دوره تاریخی است، بیشتر در رؤاس و بخش مرکزی محوطه و همچنین دامنه شمال شرقی و شرق آن دیده می شود. تراکم داده ها در این قسمت در هر مترمربع تقریباً 3-4 تکه سفال است. بر اساس داده های فرهنگی سطح تپه به نظر می رسد این محوطه در دوره تاریخی (اشکانی) مورد توجه و استقرار قرار گرفته است (تصویر 3).

تصویر 3: نقشه شماره 3: نقشه پراکندگی محوطه ها در دهستان خانه شور
ثلاث باباجانی (سازمان نیروهای مسلح، 1388)

تحلیل داده ها

الگوی استقرار دوره اشکانی در محوطه ثلاث باباجانی در ابتدا بر اساس فاصله محوطه ها نسبت به منابع آبی (رودخانه ها) بررسی شد. به طور متوسط محوطه ها در نزدیکی منابع آبی قرار گرفته اند و با توجه به این مطالب مشخص گردید که الگوی پراکنش محوطه های مورد مطالعه مبتنی بر رودخانه های این ناحیه بوده است. همچنین خروجی دیگر نقشه ها نشان می دهد محوطه های درم نقطه مورد مطالعه پس از آن که موقعیت مکانی آنها (UTM) مشخص شدند با نرم افزار GIS جایابی شده و مورد ارزیابی قرار گرفتند. در این ارزیابی یک محوطه در ارتفاع 609، هشت محوطه در ارتفاع بین 725 تا 771 متری چهار محوطه در ارتفاع 834 تا 895 متری و سه محوطه در ارتفاع 938 تا 988 متری و نه محوطه در 1082 تا 1165 متری واقع شده است که نشان استقرار در دشت و کوهپایه ها ست (جدول 1). بنا بر داده های فرهنگی بدست آمده از محوطه های مورد مطالعه یک محوطه آثار دوران پیش از تاریخ تا دوره اشکانی بدست آمده، یک محوطه متعلق به دوره سلوکی-اشکانی، نوزده محوطه مربوط به دوره اشکانی، پنج محوطه مربوط به دوره

اشکانی – ساسانی و یک محوطه مربوط به دوران ساسانی-اسلامی است که نشان دهنده محوطه ها از لحاظ تک دوره تا چند دوره ای فعال بوده اند

نام و مشخصات محوطه های مورد بررسی حوزه خانه شور (نگارندگان،
1399)

ردیف	نام محوطه	شماره بررسی	بخش	دهستان	طول جغرافیایی	عرض جغرافیایی	مساحت (هکتار)	دوره‌های شناسایی شده
1	لاکانی	SB.001	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}46' 59.6''$	$E 046^{\circ}00'55.9''$	895	تاریخی (اشکانی)
2	بانی شوکان	SB.002	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}46' 59.1''$	$E 045^{\circ}59'21.7''$	958	تاریخی (سلوکی، اشکانی)
3	ده کهنه	SB.003	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}47' 36.8''$	$E 045^{\circ}57'51.49''$	988	تاریخی (اشکانی)
4	گورستان گرگه‌وان	SB.004	مرکزی	خانه‌شور	$N34^{\circ}48' 59.72''$	$E 046^{\circ}00'36.61''$	854	تاریخی (اشکانی)
5	محوطه گرگه‌وان	SB.005	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}49' 4.95''$	$E 046^{\circ}00'36.11''$	862	تاریخی (اشکانی، ساسانی)
6	تپه آسیاب	SB.006	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}49' 09.7''$	$E 046^{\circ}01'11.6''$	834	تاریخی (اشکانی)
7	سرآو کیسله	SB.007	مرکزی	خانه‌شور	$N34^{\circ}49' 40.18''$	$E 046^{\circ}03'58.04''$	1104	تاریخی (اشکانی)
8	باغ انور	SB.008	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}49' 42.9''$	$E 046^{\circ}03'58.3''$	1123	تاریخی (اشکانی)
9	خرمان سوتیا	SB.009	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}49' 29.7''$	$E 046^{\circ}04'02.8''$	1165	تاریخی (اشکانی)
10	ناو کلکان	SB.010	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}49' 43.4''$	$E 046^{\circ}03'29.6''$	1126	تاریخی (اشکانی و ساسانی)
11	کپک	SB.011	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}49' 43.2''$	$E 046^{\circ}03'41.50''$	1082	تاریخی (اشکانی)
12	سرآو هول	SB.012	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}51' 15.0''$	$E 046^{\circ}02'23.2''$	938	نوسنگی، مس و سنگ، مفرغ، تاریخی (اشکانی)
13	گردی بریز	SB.015	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}51' 49.8''$	$E 046^{\circ}03'31.1''$	1138	تاریخی (اشکانی، ساسانی)
14	کانی برو	SB.016	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}53' 58.6''$	$E 046^{\circ}00'02.7''$	730	تاریخی (اشکانی)
15	خرنوزگینه	SB.018	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}54' 26.07''$	$E 046^{\circ}01'58.02''$	1212	تاریخی (اشکانی)
16	کانی پیش پیزل	SB.019	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}53' 46.4''$	$E 046^{\circ}00'17.0''$	771	تاریخی (اشکانی)
17	بانی هزاران	SB.020	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}53' 22.9''$	$E 046^{\circ}00'31.3''$	761	تاریخی (اشکانی) و اسلامی
18	سرکپک	SB.021	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}58' 30.7''$	$E 045^{\circ}56'08.6''$	704	تاریخی (اشکانی، ساسانی)
19	حنار	SB.022	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}58' 25.2''$	$E 045^{\circ}55'58.9''$	725	تاریخی (اشکانی، ساسانی)
20	زمین لار	SB.023	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}58' 27.2''$	$E 045^{\circ}55'25.2''$	724	تاریخی (اشکانی)
21	کانی ماران	SB.024	مرکزی	خانه‌شور	$N34^{\circ}53' 20.01''$	$E 046^{\circ}00'50.35''$	725	تاریخی (اشکانی)
22	ناوده	SB.025	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}59' 15.0''$	$E 045^{\circ}56'21.2''$	784	تاریخی (اشکانی)
23	هوکانی	SB.026	مرکزی	خانه‌شور	$N35^{\circ}01' 46.51''$	$E 045^{\circ}53'21.95''$	609	تاریخی (اشکانی)
24	تپه قوچ	SB.028	مرکزی	خانه‌شور	$N34^{\circ}49' 27.85''$	$E 046^{\circ}02'52.34''$	1108	تاریخی (اشکانی)
25	کوان رش	SB.029	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}48' 07.0''$	$E 046^{\circ}05'31.4''$	1224	تاریخی (اشکانی)
26	سولکان	SB.030	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}48' 15.7''$	$E 046^{\circ}05'34.3''$	1267	تاریخی (اشکانی)
27	کانی ویی	SB.031	مرکزی	خانه‌شور	$N 34^{\circ}47' 59.7''$	$E 045^{\circ}58'58.1''$	977	تاریخی (اشکانی)

نتایج

در این پژوهش مشخص شد از بین بیست و هفت محوطه، سه محوطه استقرار دائم و ۲۴ محوطه استقرار موقت داشته دارند و مساحت تقریبی محوطه‌ها بین نیم تا ۵ هکتار متفاوت است. اطراف محوطه‌ها عوارض طبیعی متفاوتی

مانند کوه، دره و تپه ماهور دیده می شود. بیشتر محوطه های شناسایی شده دوره اشکانی در این دهستان در کوهپایه ها شکل یافته و پنج محوطه از بیست و هفت محوطه شناسایی شده در دشت واقع شده اند که شاید به دلیل تسهیل دامپروری و کشاورزی بوده باشد. از بین بیست و هفت محوطه، شش محوطه چند دوره ای و مابقی محوطه ها تک دوره ای هستند. بیشتر محوطه ها در کوهپایه ها و دامنه کوه در نزدیک ترین فاصله به منابع آبی در حاشیه چشمه ها، سراب ها یا مسیل های قدیمی مستقر شده اند ولی از الگوی خوشه ای (یعنی رعایت فاصله تا سایر محوطه های دیگر) تبعیت کرده اند، از سویی با توجه به نقشه پراکندگی محوطه ها (نقشه شماره ۳) و قرارگیری محوطه ها در کنار منابع آبی مانند رودخانه چم زریسک، سلیمان ملکان یا سراب کیسله مهم ترین دلایل شکل گیری این محوطه ها بشمار می آیند و با توجه به تعداد زیاد محوطه های اشکانی مخصوصاً محوطه های با استقرار های تک دوره و فصلی خود نشان از این دارد که اقوام ساکن در این محوطه ها کوچرو و دامدار بوده اند و تنها در فصول خاصی از سال در این محوطه ها استقرار داشته اند. در انتها بر اساس یافته های فرهنگی (سفال) محوطه های مورد بررسی در دهستان خانه شور همگی متعلق به اواخر دوره اشکانی است و شاید تنها سکونت در یک محوطه (SB.10) از اوایل یا اواسط دوره اشکانی شروع شده باشد.

منابع و مآخذ

رنفرو، کالین، بان، پل، (1390)، مفاهیم بنیادی در باستان شناسی، ترجمه اکبر پور فرج و سمیه عدیلی، تهران، انتشارات سمیرا

علیزاده، عباس (1383)، تئوری و عمل در باستان شناسی، چاپ دوم، تهران، انتشارات سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

بی نام، (۱۳۸۶)، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، فرهنگ جغرافیایی آبادی های استان کرمانشاه، شهرستان های پاره و ثلاث باباجانی، جلد اول.

- Johnson, H. M., (2007). *Ideas of Landscape*. London: Blackwell publishing.
- Kowalewski, S. A., (2008). "Regional Settlement Pattern Studies". *Journal Archaeol Res*, Vol. 16, Pp: 225-285.

